

İQTİSAD ELMİNİN İNNOVATİV İSTİQAMƏTLƏRİ

P.Ə.HƏSƏNOVA

perihesenova80@gmail.com

Məqalə iqtisad elminin innovativ istiqamətlərinin inkişafı üzrə hazırlanmışdır. Burada innovasiyanın mahiyyətinə dair yanaşmalar verilmişdir. İnnovasiyaların nəzəri və praktiki inkişaf tarixi mərhələli şəkildə nəzərdən keçirilmişdir. Həmçinin milli innovasiya sisteminin formalaşmasına dair əsas məsələlər, elmi iqtisadi siyasətdə innovasiyanın rolu araşdırılmışdır.

Açar sözlər: *iqtisad elmi, innovasiya, milli innovasiya sistemi, innovasiya siyasəti.*

Müasir dövrdə ölkə iqtisadiyyatının və iqtisad elminin inkişafı dövlətimizin iqtisadi siyasətinin əsas məqsədlərindən biridir. İqtisad elminin inkişafı da qarşıda duran prioritet məsələlərdən biridir. Ölkənin dayanıqlı inkişafı bu məsələnin innovativ istiqamətlərindən sayılır. Son illər ərzində bu istiqamətdə Azərbaycan Respublikasında möhtəşəm siyasi və iqtisadi əhəmiyyətli tədbirlər həyata keçirilir.

İqtisad elminin də məqsədi bu dəyişən və yenilənən dünyanı yeni şəkildə öyrənməkdir. Bunun üçün Azərbaycanın ali təhsil ocaqlarında iqtisad elminin innovativ istiqamətlərdə öyrənilməsi və tədrisi yeniliklər və yeni konsepsiyalar əsasında həyata keçirilməlidir.

Hazırda iqtisad elminin köməyiylə dünyada baş verən iqtisadi prosesləri və praktikada qərarlar qəbul edilən zaman onlardan necə istifadə etməyin lazım olduğunu innovativ istiqamətlərdə öyrənmək prioritet məsələlərdən biridir. İşdə və həyatda yenilikçi olmaq istəyiriksə, innovatikadan yararlanmaq lazımdır. İndiki zamanın hökmü kadrların, o cümlədən iqtisad elmində də innovatika sahəsinə xüsusi bilik və bacarığın olmasını tələb edir.

XXI əsrin əvvəllərində ölkəmizdə iqtisadi təhsil yeniləşmə prosesindədir. Bu prosesi daha dolğun başa çatdırmaq üçün innovasiyaların iqtisadiyyatda rolu və əhəmiyyətini öyrənmək vacibdir. İqtisad elmi tarixi və qədim bir elm kimi həmişə alimlərin, maarifpərvər insanların diqqətini cəlb etmişdir.

Belə bir faktı yada salmaq lazımdır ki, XIX əsrdə Rusiyanın çarı İ.Nikolay məşhur rus şairi A.S.Puşkinə gənclərin tərbiyəsi prinsipini fikirləşmək tapşırığını verəndə o hər şeydən əvvəl evdə təhsilə qarşı etirazını bildirmiş və icbari qaydada **iqtisad** elminin öyrənilməsinin vacibliyini qeyd etmişdir.

İqtisadiyyatımızın innovasiya iqtisadiyyatına istiqamətləndiyi bir şəraitdə innovasiya fəallığının hər sahədə yüksəldilməsi ən vacib problemlərdən biridir.

Elmi, iqtisadi, texniki və sosial kateqoriya olan "innovasiya" anlayışı "innavation" ingilis sözündən yaranmışdır ki, bu da yenilik mənasını verir. Lakin bu anlayış özünü **yeniliyin yaranması, həyata keçirilməsi, maddiləşməsi** və digər anlayışları və prosesləri özündə əks etdirir. Ona görə də, innovasiyaya müxtəlif təriflər verilir və izah edilir.

İnnovasiya müəyyən yenilik ideyasının yaranmasının, onun həyata keçirilməsi məqsədilə yerinə yetirilən məqsədyönlü, ardıcıl, əlaqəli proseslərin məcmusudur. İnnovativ proseslərin ən son nəticəsi isə alınan innovasiya məhsuludur.

İnnovasiyanın inkişafı iqtisadiyyatın inkişafının yeni istiqamətlərindən biridir. 1980-ci illərin ortalarından formalaşmışdır. Buna görə də, bu sahəyə aid olan məsələlər və anlayışlar bir mənalı qarşılanmır. Müasir dövrdə qloballaşma ictimai

həyatın bütün sahələrinə ilk növbədə isə dövlətin iqtisadi inkişafına böyük təsir göstərir. Bu amilin təsiri nə qədər böyük olsa da, o milli iqtisadiyyatın varlığını inkar etmir. Bunu innovasiya sistemləri haqqında da demək olar.

Dövlətin innovasiya siyasəti, bütövlükdə onun iqtisadi siyasəti kimi, ümumi prinsiplərə əsaslanır. Bu prinsiplər regional və ölkə xüsusiyyətlərini inkar etmir. Bu prinsiplər aşağıdakılardır: təbii ehtiyatlar potensialı, coğrafi vəziyyət, iqtisadi inkişafın xarakteri, xarici siyasətin istiqamətlənməsi və s. Milli innovasiya sistemi – konkret götürülmüş dövlətin ümumi prinsipləri və xüsusiyyətlərinin uyğunlaşmasıdır.

“Milli innovasiya sistemi” anlayışı ilk dəfə 1987-ci ildə Yaponiyanın texnoloji siyasətini tədqiq edən Krisom Friman tərəfindən istifadə edilmişdir. O son dövrdə dövlətə uğur gətirən Yapon innovasiya sisteminin əsas və vacib elementlərini təsvir etmişdir. Lakin bu sahənin tədqiqatına bir qədər sonra 1992-ci ildə çap olunmuş “Milli innovasiya sistemi” adlı kitab (B.Lundvallın redaksiyası ilə) ciddi material olaraq ortaya qoyuldu. Bu məsələyə yanaşmalar çox müxtəlif oldu.

Yeni biliklər və texnologiyalar, onların sosial-iqtisadi inkişafa səmərəli tətbiqi dünya miqyasında ölkənin yerini, xalqın həyat səviyyəsini, milli təhlükəsizliyin təminatını müəyyən edir.

İnkişaf etmiş ölkələrdə dünya iqtisadiyyatının inkişafının müasir tendensiyaları fonunda innovasiya siyasətinin formalaşmasına sistemli yanaşmanın tətbiqi birinci dərəcəli məsələlərdəndir:

- Keyfiyyətli insan kapitalı uğrunda rəqabət dünya innovasiya inkişafının əsas xüsusiyyətləridir;
- İnnovasiya aktivliyinin gələcək inkişafı üçün biliyin paylaşması prosesində informasiya texnologiyasının rolu daha aktual olur və s.

İnkişaf etmiş ölkələrdə Milli İnnovasiya Sisteminin fəaliyyət prosesində innovasiyanı bilik sahəsindən istehsalata ötürən təşkilatlar xüsusi əhəmiyyətə malikdirlər. Bu, intellektual mülkiyyət və innovasiya infrastrukturunu bazarının yaradılması vasitəsilə əldə olunur. Buraya biznes-innovasiya, telekommunikasiya və ticarət şəbəkəsi, texnoparklar, maliyyə və digər strukturlar aiddir. İnkişaf etmiş ölkələrdə innavasion menecmentin öyrənilməsinə aktivləşdirirlər.

Milli İnnovasiya Sisteminin fəaliyyətində mühüm yeri elmi-texniki informasiya sistemi, İnformasiya Kommunikasiya Texnologiyaları (İKT) əsasında innovasiya fəaliyyətinin təminatı, biznes və dövlətin fəaliyyəti üçün elektron mühitin yaradılması, internet şəbəkəsinin istifadəsi tutur.

Uzunmüddətli davamlı iqtisadi inkişafı təmin etmək “bilik iqtisadiyyatını formalaşdırmaq elmtutumlu texnologiya, məhsul yaradılmasını sürətləndirmək məqsədilə innovasiya fəaliyyətinin genişləndirilməsi əsas istiqamətlərdən birini təşkil edir.

Bununla əlaqədar olaraq, elmin inkişafı yerli xüsusiyyətlər və qlobal meyillər nəzərə alınmaqla prioritetləndiriləcək və mütərəqqi dünya elminə səmərəli inteqrasiya prosesi davam etdiriləcəkdir.

İqtisad elmi və innovativ iqtisadiyyatın yaradılması məqsədilə elm və istehsal arasındakı əlaqə gücləndirilməli, müvafiq zəruri mexanizmlər yaradılacaqdır.

Müasir tələblər baxımdan ölkədə elmin, o cümlədən iqtisad elminin inkişaf

səviyyəsi bütövlükdə dövlətin hərbi-siyasi və sosial-iqtisadi potensialının göstəricilərindəndir.

Elmin inkişaf etdirilməsi üçün əlverişli şəraitin yaradılmasında dövlət aparıcı rol oynayır və onun fəaliyyəti əsasən aşağıdakıları əhatə edir:

- Yeni şəraitə münasib olan, xarici və yerli sərmayələrin cəlb edilməsi və iqtisadi fəaliyyətdə ədalətli rəqabətin aparılmasına xidmət edən əlverişli mühitin yaradılması;
- Hər bir alimin hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi, hər bir şəxsə məxsus olan məlumatların qorunmasının təmin edilməsi;
- Milli elmi məhsullar üçün əlverişli şəraitin yaradılması, onların dünya bazarına çıxarılmasının stimullaşdırılması;
- Elm sahəsində fəaliyyət göstərən özəl şirkətlər üçün əlverişli şəraitin öyrədilməsi;
- Yeni elmi ideyaların iqtisadiyyat sahələrinə tətbiqi üçün əlverişli şəraitin yaradılması;
- Elm sahəsində ölkənin milli maraqlarını təmin edən beynəlxalq əməkdaşlığın inkişaf etdirilməsi və s.

Elmi iqtisadi siyasətin əsas prioritetləri bunlardır:

- Ölkənin intellektual potensialının artırılması;
- Elmi nailiyyətlərin tətbiqi ilə ölkənin iqtisadi potensialının gücləndirilməsi;
- Elmi nailiyyətləri istifadə etməklə milli tarixi, ədəbi və mədəni irsin qorunub saxlanılması və tətbiqi.

Elmi siyasətin əsas fəaliyyət istiqamətlərini müəyyən edir:

- Elmi sahədə iqtisadi milli kadrların hazırlanması;
- Milli elmi resursların formalaşması və inkişaf etdirilməsi;
- Milli elmi resursların beynəlxalq aləmə çatdırılması üçün onların ümumdünya elektron informasiya məkanına isteqrasiyası;
- Ölkənin informasiya təhlükəsizliyinin təmin edilməsi və məxfi məlumatların qorunması.

Göstərilən işlərin mürəkkəbliyi böyük vəsait sərfini tələb edir. Elmi siyasət iqtisadiyyatı olan AR-də mərhələlər üzrə planlı surətdə həyata keçirilməsini şərtləndirir.

Elmi siyasətin uğurla həyata keçirilməsi, onun məqsəd və vəzifələrinə tam nail olması üçün böyük maliyyət vəsaitləri tələb olunur. Bu məsələnin həlli Azərbaycan dövlətinin daxili maliyyə imkanlarının səfərbərliyi və xarici maliyyə vəsaitlərinin cəlb edilməsi ilə həll oluna bilər.

Ümumiyyətlə, bəzi ölkələrdə və sahələrdə olduğu kimi iqtisadi sahədə və elmin özündə də innovasiyaya laqeydlik həmişə olub və yenə davam edir. İnkişaf etmiş ölkələrdə bu laqeydliyi aradan qaldırmaq üçün həm dövlət, həm də iri sənaye-maliyyə korporasiyaların köməyi ilə aradan qaldırılır.

Ədəbiyyat

1. Abbasova S.H.. Texnologiyalar və yeniliklərin idarə edilməsi. Bakı, 2007.
2. Hüseynova A. Azərbaycanda innovasiya potensialının təhlili. Bakı, 2013.
3. Qasımov F., Əliyev T., Nəcəfov Z. Milli innovasiya sisteminin təşkili və idarə edilməsi. Bakı, 2013.

4. Qasımov F.H., Nəcəfov Z.M., İnnovasiyalar: yaranması, yayılması və inkişaf perspektivləri. Bakı, 2009.

Гасанова П.А.

ИННОВАЦИОННЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ НАУКИ

Резюме

Статья основана на развитии инновационных направлений экономики. Вот подходы к сути инноваций. Поэтапно рассматривается история теоретического и практического развития инноваций. Также были изучены основные вопросы по формированию национальной инновационной системы, роль инноваций в научной и экономической политике.

Ключевые слова: экономика, инновации, национальная инновационная система, инновационная политика.

Hasanova P.A.

INNOVATIVE DIRECTIONS OF ECONOMIC SCIENCE

Summary

The article is based on the development of innovative areas of the economy. Here are the approaches to innovation. The history of theoretical and practical development of innovations is considered step by step. Also, the main issues on the formation of the national innovation system, the role of innovation in scientific and economic policy were studied.

Keywords: economy, innovation, national innovation system, innovation policy.